

**औद्योगिक सहकारी संस्था
(हातमाग व यंत्रमाग यांच्या व्यतिरिक्त)**

विस्तारना--

आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल घटकाच्या औद्योगिक संस्थांना आपला आर्थिक पाया मजबूत करावा याकरिता व त्यांच्या अडचणी निवारण्याकरिता महाराष्ट्र शासन अशा संस्थांना वेगवेगळ्या योजनांद्वारे अर्थसहाय्य मंजूर करते अशा योजना खालीलप्रमाणे :-

(1) औद्योगिक सहकारी संस्थांना 1:3 या प्रमाणत शासकीय आग-आंडवल मंजूर करण्याची योजना :-

शासन निर्णय कृषि व सहकारी विभाग क्र. आयसीएफ-1174/18973/आ-२, दि. ११ सप्टेंबर, १९७४ अन्वये दि. ११ सप्टेंबर, १९७४ या कालावधीत जिल्हास्तराव¹ न राबविण्यात येत होती. परंतु सन 1997-98 या वित्तीय वर्षापासून म्हणजेच दि. 1 ऑक्टोबर, 1997 पासून ही योजना पुन्हा सु¹ करण्यात आलेली आहे. सदर योजने¹ न राबविण्यात येत असल्याने या योजनेखाली आग-आंडवल मंजूर करण्याकरिता जिल्हा नियोजन व विकास मंडळाकडे आवश्यक ती तरतूद उपलब्ध करून घेतल्यानंतर आगआंडवल मंजूर करण्यात येत होते तथापि जिल्हा नियोजन व विकास मंडळाकडे अत्यंत अपुऱ्या तरतुदी उपलब्ध होत असल्यामुळे अशा संस्थांची मागणी मान्य करणे शक्य होत नसे. त्यामुळे याच्या संस्था अर्थसहाय्यापासून वंचित राहत असत व त्यांचे प्रकल्प विहित मुदतीत पूर्ण होत नसत या सर्व बाबींचा विचार क¹ न शासनाने ही योजना शासन निर्णय सहकार व वस्त्रोद्योग विभाग क्र. 1094/5905/क्र. 320/9-स, दि. २ जानेवारी २००२ पासून जिल्हास्तराव¹ न राज्यस्तरावर घेतली आहे. सदर शासन निर्णयातील तरतुदीनुसार या योजनेतर्गत खालील आकृतीं¹धात दर्शविण्यात आल्यानुसार कमाल 1% 5.00 कोटीपर्यंतचे अर्थसहाय्य औद्योगिक सहकारी संस्थांना मंजूर करण्यात येते.

क्र.	विवरण	प्रकल्प किंमतीच्या प्रमाणात टक्केवारी
1	2	3
1	शासनाच्या हमीशिवाय वित्तीय संस्थांकडून कर्ज ..	60%
2	शासकीय आग-आंडवल ..	30%
3	आग-आंडवल आग-आंडवल ..	10%
एकूण		100%

(2) हत्यारे व अवजारे यासाठी अर्थसहाय्य :-

कारागिरांना योग्य दर्जाचा माल तयार करण्यासाठी अत्याधुनिक पध्दतीचा अवलंब करण्याचे हेतूने हत्यारे व अवजारे खरेदी करण्यासाठी जास्तीत जास्त 1% 20,000 (50 टक्के कर्ज व 7 टक्के अनुदान) मंजूर करण्याची योजना आहे.

(3) गोदामे, कर्मशाळा, "आग-आंडवलासाठी अर्थसहाय्य :-

आग-आंडवलासाठी 1% 25,000 (2/3 कर्ज व 1/3 अनुदान) कर्मशाळा गोदामे आग-आंडवलासाठी अर्थसहाय्य संस्थांना देण्यात येते. मात्र गोदामे खर्चाच्या 1/4 रकम स्वतः आग-आंडवलासाठी देण्यात येते.

(4) आग-आंडवलासाठी खरेदीसाठी कर्ज :-

ज्या संस्थांदांची संस्थेचे आवश्यक तितके आग-आंडवला खरेदी करण्याची क्षमता नाही. 1% 75/- पर्यंत देण्याची संस्थेची तरतूद आहे.

(5) खेळते आंडवलासाठी व्याजदर सवलत योजना :-

सदर योजनेखाली औद्योगिक संस्थेला मध्यवर्ती सहकारी बँकेकडून घेतलेल्या कर्जावर नेहमीच्या व्याज दरापेक्षा कमी दराने कर्ज उपलब्ध व्हावे म्हणून 3.50% 4.50 टक्केपर्यंत व्याज अनुदान देण्यात येते.

(6) व्यवस्थापकीय अनुदान :-

प्रस्तुत योजनेद्वारे 1% 600 पर्यंत व्यवस्थापकीय अनुदान 3 वर्षाकरिता दिले जाते. उद्देश असा की संस्थेच्या सु¹ वातीच्या काळात कार्यालयीन कर्मचाऱ्यांवरिल खर्च आग-आंडवलाच्या दृष्टीने संस्थेस हातभार लागावा.

आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल असलेल्या कारागिरांना त्यांच्या उद्योगासाठी अर्थपुरवठा होऊन त्यांच्या उद्योगात अडथळे वाढ होऊन त्यांचे आग-आंडवला अडथळे वाढ व्हावी या दृष्टीकोनातून अशा कारागिरांना सहकारी संस्था स्थापन करण्यास उत्तेजन दिले जाते व या संस्थांना शासनाकडून वेगवेगळ्या स्वरूपात अर्थसहाय्य दिले जाते त्याचप्रमाणे ग्रामीण स्तरावर तालुक्यास एक याप्रमाणे गट पातळीवरील ग्रामीण कारागिरांच्या 305 (2000) येथे उद्देशीय सहकारी संस्था स्थापन केल्या आहेत.

शासकीय कर्मचाऱ्यांच्याकरिता सहकारी गृहनिर्माण संस्था

स्तावना--

राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना सहकारी घरधनी संस्थांना कर्ज या योजनेखाली राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांना स्वतःच्या आर्थिक सहाय्य देण्याकरिता व त्याचबरोबर ग्रामीण व शहरी आगांतून गृहनिर्माणसंघी असणाऱ्या अडचणींवर उपाय म्हणून शासनाने दि. 06/12/1967 पासून ही कर्ज योजना सु१ केली आहे. दिनांक 13/09/1971 पासून ही योजना राज्य शासकीय कर्मचाऱ्यांप्रमाणे जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांना देखील लागू करण्यात आलेली आहे. 6 नोव्हेंबर 1967 ते 24/01/1980 पर्यंत ही योजना वित्त विभागातर्फे राबविण्यांत येत होती. ही योजना सहकाराच्या माध्यमातून (Co-operative Sector) राबविण्यांत येत असल्याने दि. 24 जानेवारी, 1980 पासून तत्कालीन कृषि व सहकार विभागाकडे वर्ग करण्यात आली. सध्या सदर योजना सहकार, पणन व वस्त्रोद्योग विभागातील सहकार कक्षामार्फत राबविण्यात येते.

योजनेची वैशिष्ट्ये :-

गटविमा योजनेतर्गत राज्य शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांच्या वेतनातून दरमहा जी वर्गणी कपात करण्यात येते तो निधी एकत्रितरित्या वित्त विभागाकडे जमा होतो व त्या निधीतून वित्त विभाग या योजनेकरिता सहकार विभागास अंदाजपत्रकानुसार तरतूद बंधू करते व या निधीचा वापर राज्य शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या मालकी हक्कांची निवासस्थाने धरण्यासाठी सहकारी घरधनी संस्थांमार्फत उपलब्ध कर्ज देण्यात येतो. यासाठी शासनास वेगळा निधी मंजूर करावा लागत नाही. ह्या निधीतील रक्कम कर्मचाऱ्यांना कर्ज पाने वितरीत करण्यांत येते त्यावर शासनास व्याजाच्या पाने महसूल प्राप्त होतो. कर्जाची वसुली कर्मचाऱ्यांच्या मासिक वेतनातून थेट होत असल्यामुळे कर्ज वसुलीचे प्रमाण जवळ जवळ 100% त्हा कर्जदार सभासदां शासन सेवेत असेपर्यंतच मुद्दल व व्याज याउपरही वसुली शिल्लक असल्यास ती कर्जदार सभासदांच्या निवृत्ती विषयक लागातून करण्यात येते. म्हणजेच कर्ज वसुलीचे प्रमाण 100% त्हा घर अग्रिमासाठी जे व्याजाचे दर वित्त विभाग निश्चित करते तेच व्याजाचे दर या योजनेस लागू आहेत.

योजनेच्या इतर बाबी :-

१. महाराष्ट्र सहकारी संस्था अधिनियम 1960 खाली नोंदविण्यांत आलेल्या शासकीय व जिल्हा परिषद कर्मचाऱ्यांच्या सहकारी धनी संस्थांच्या सभासदांना या योजनेअंतर्गत मूळ वेतन+अनुनेय महागाई गत्याच्या 50 पट किंवा जास्तीत जास्त १,०७,५०,०००/- किंवा घराची किंमत किंवा कर्ज परतफेडीची क्षमता यापैकी कमीत कमी असलेली रक्कम कर्ज म्हणून मंजूर करण्यात येते. या योजनेतर्गत प्रकल्प खर्च हा एका संस्थेकरिता कमाल १,०३.०० कोटी पर्यंत निश्चित करण्यांत आलेला आहे. धनिकांच्या प्रगतीनुसार मंजूर कर्ज 3 हप्त्यात वितरीत करण्यांत येते. 30 टक्के वितरित केल्यानंतर संस्थेने त्याच्या सभासदांनिकेचे धनिकाम जोत्यापर्यंत पूर्ण केल्यावर मंजूर कर्जाचा दुसरा हप्ता 40 टक्के व संस्थेच्या इमारतीचे धनिकाम छतापर्यंत (Slab Level) पूर्ण नाल्यानंतर सक्षम अधिकारी/संस्था नोंदणी अधिकारी यांच्या पहाणी अहवालानुसार मंजूर कर्जाचा तिसरा हप्ता 30% वितरीत करण्यात येतो.

२. या योजनेतर्गत संस्थामध्ये किमान 11 व कमाल 75 सभासदांचा समावेश करण्यात येईल. संस्थेमध्ये एकूण सभासदांच्या संख्येच्या 20% सभासदांनिकेचे सभासद असणे आवश्यक असून संस्था एकूण सभासद संख्येच्या 10 % अशासकीय सभासदांचा समावेश कर्ज शकते. या योजनेतर्गत सभासदांना एकदाच कर्ज मंजूर करण्यात येत असल्याने सभासदांना दुसऱ्या सभासदांनिकेचे सभासद नसणे स्वीकारता येणार नाही. कर्ज मंजुरीच्या दिनांकास संघित कर्मचाऱ्यांची सेवा कमीत कमी 5 वर्षे पूर्ण नालेली व कमीत कमी 5 वर्षा सेवा शिल्लक असणे आवश्यक आहे. या योजनेतर्गत कर्जाची वसुली विवरण पत्रात दर्शविण्यांत आल्यानुसार अगर घरे पूर्ण नाल्याच्या पुढील महिन्यापासून किंवा कर्ज मंजुरीच्या दिनांकापासून 24 महिने पूर्ण नाल्याच्या पुढील महिन्यापासून या पैकी लवकर असलेल्या महिन्यापासून सु१ तसेच ज्या कर्मचाऱ्यांची सेवा 10 वर्षांपेक्षा कमी असल्यास त्या कर्मचाऱ्यांच्या कर्जाची वसुली कर्ज मंजुरीच्या पुढील महिन्यापासून सु१ करण्यांत येते. कर्जाची मुद्दल वसुली कमाल 192 समान हप्त्यात व व्याजाची वसुली सेवा निवृत्ती पूर्व कमाल 48 समान हप्त्यात करण्यांत येते. या योजनेतर्गत व्याजाचा दर हा घरधनी कर्जाकरिता शासन वेळोवेळी घोषित करेल त्या दराने त्या त्या आर्थिक वर्षाकरिता आकारण्यात येतो.

कर्ज मंजुरीची प्रक्रिया :-

(१) या योजनेतर्गत संस्थांना कर्जाचे वितरण 3 हप्त्यात करण्यात येते संस्थेस मंजूर कर्जाचा पहिला, दुसरा व तिसरा हप्ता वितरीत करण्याकरिता खालील कागदपत्रांच्या आधारे पहिल्या हप्त्याची प्रतिक्षा यादी तयार करण्यात येऊन निधीच्या उपलब्धतेनुसार प्रतिक्षा यादीतील क्रमांकानुसार संस्थांना पहिला, दुसरा व तिसरा हप्ता वितरीत करण्यात येते.

नोंदणी दिनांक:-

१. संस्था नोंदणी दिनांक
२. जमीनीचे खरेदी खत दिनांक
- क. शोजारहित प्रमाणपत्र दिनांक
- ख. शोधकाम परवानगी दिनांक
३. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

पहिल्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र:-

१. पहिल्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र
२. शोधकाम प्रगतीचा दाखला
- क. राज्यपालांचे नावे नोंदणीकृत गहाणखत
- ख. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

दुसऱ्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र:-

१. दुसऱ्या हप्त्याचे विनियोग प्रमाणपत्र
२. शोधकाम प्रगतीचा दाखला
- क. सक्षम अधिकारी/नोंदणी अधिकारी यांचा पाहणी अहवाल
- ख. प्रस्ताव शासनास सादर केल्याचा दिनांक

(२०) उपरोक्त सर्व कागदपत्रांच्या आधारे संस्थांना मंजूर कर्जाचे तिनही हप्ते वितरीत करण्याकरिता साधारणपणे दोन ते तिन वर्षांच्या कालावधी लागतो. दरम्यानच्या कालावधीत संस्थेचे काही सभासद कर्ज मंजुरीस उशीर नाल्यामुळे संस्थेच्या सभासदत्वाचा राजीनामा घेऊन सभासदांकडून कर्ज मंजुरीतील फरकाची रक्कम संस्थेकडे वेळेवर भरणा न करणे, एखाद्या सभासदाचे आकस्मिक निधन इ. कारणांमुळे संस्थेतील जागा रिक्त होतात. पहिला हप्ता कर्ज मंजुरीच्यावेळी संस्थेच्या एकूण सभासद संख्येपैकी पुरेशी सभासद नोंदणी नाल्याने संस्थेतील जागा रिक्त रहातात. व त्या जागांवर नविन सभासदांची नोंदणी केली न कर्ज मंजूर केली न प्रकल्प पूर्ण करणे संस्थेस आवश्यक त्यामुळे संस्थेस दुसरा हप्ता व तिसरा हप्ता वितरीत करताना त्यावेळी नविन सभासद घेऊन त्यांना कर्ज मंजूर केली न पहिला व दुसरा हप्ता वितरीत करण्याचे प्रस्ताव संस्था सादर करतात.

(क) पहिल्या हप्त्याच्या कर्ज मंजुरीच्या वेळेस संस्थेचा संपूर्ण दस्तावेज छाननी करण्यात आलेला असतो व सभासदांची संख्या मंजूर नकाशानुसारच निश्चित करण्यात आलेली असते. त्या सभासद संख्येच्या मर्यादेतच उर्वरित सभासद घेण्यास व त्यांना कर्ज मंजूर करण्यास मान्यता देण्यात येते.

कर्ज मंजुरीचे सक्षम प्राधिकारी:-

१. शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या सहकारी घरशोधणी संस्थाना कर्जे ही योजना सहकारी तत्वावर राबविण्यात येते. यात किमान ११ सदस्य कमाल ७५ सदस्य असतात. ही सदस्य संख्या उपलब्ध असलेल्या सदसिकांच्या फ्लॅटच्या संख्येत मर्यादित असते. म्हणून सदस्यांची संख्या सदसिकांच्या /फ्लॅटच्या संख्येत मर्यादित असते. म्हणून सदस्यांची संख्या सदसिकांच्या /फ्लॅटच्या संख्येच्या प्रमाणात मर्यादित ठेवावी लागते. या सदस्यांना कर्ज मंजुरी तसेच नकाशा (Plan) प्रदान करणारे सचिव (सहकार व पणन) हे सक्षम प्राधिकृत अधिकारी आहेत.

२. सहकारी घरशोधणी संस्थांचा कर्जाचा पहिला हप्ता सचिव सहकार यांच्या मान्यतेने मंजूर करण्यात येतो. त्यानंतर दुसरा व तिसरा हप्ता मंजूर करण्याचे अधिकार गृहनिर्माण यांना शासन आदेश क्र. २००१/०९-१८-१०३७२७.२००१ व २२.५.२००७ अन्वये प्रदान करण्यात आलेले आहेत.

योजनेचे इतर वैशिष्ट्ये :-

१. घराची किंमत सभासदांना मंजूर होणाऱ्या कर्ज रकमेपेक्षा जास्त असल्यास जास्तीची रक्कम सभासदांनी संस्थेकडे थेट अदा करणे आवश्यक आहे. सभासदांनी उर्वरित रक्कम संस्थेकडे अदा केल्याशिवाय त्यास सदसिकेचा तात्काळ देण्यात येत नाही.

२. संस्थेस कर्जाचा पहिला हप्ता मुक्त करण्यात आला नंतर लवकरात लवकर किंवा दुसरा हप्ता प्रदानापूर्वी संस्थेने त्याची संपूर्ण जमीन त्यावरील शोधकामासह राज्यपालांच्या नावे गहाण ठेवल्याचे नोंदणीकृत गहाण खत सादर करणे आवश्यक आहे. संस्थेच्या सर्व सभासदांकडून त्यांच्या कर्जाची मुदल व अनु-नेय व्याजाची वसुली नाल्याशिवाय संस्थेची जमीन गहाणखत मुक्त करण्यात येत नाही.

क. संस्थेस मंजूर कर्जाचा दुसरा हप्ता मुक्त केल्यानंतर लवकरात लवकर किंवा तिसरा हप्ता वितरीत करण्यापूर्वी संस्थेने इमारतीचा विमा शासकीय विमा निधीकडे उतरविणे आवश्यक आहे.

